

Ursprungssökning vid internationell adoption

Vägledning för kommuner

Oktober 2024

Innehåll

Sammanfattning.....	4	Adoptionsdokument	17
Ordlista	5	Medgivandeutredning	17
Inledning.....	7	Adoptionsutredning	17
Regeringsuppdrag.....	7	Domstolsbeslut	17
Internationellt adopterade i Sverige.....	8	Uppföljningsrapport.....	18
Aktörer med officiella uppdrag inom adoptionsområdet i Sverige.....	9	Födelsebevis	18
Kommuner.....	9	Medicinska underlag	18
Adoptionsorganisationer	9	Social bakgrundsrapport	18
Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	9	Övrig information.....	18
Lagar och bindande konventioner för Sverige.....	10	Rätten att ta del av information.....	18
Socialtjänstlagen.....	10	Sverige.....	18
Föräldraklagen.....	10	Ursprungslandet.....	20
Barnkonventionen	10	Sökvägar för att hitta adoptionsdokument	20
Haagkonventionen.....	11	Adoptionsorganisationer	20
Europakonventionen.....	11	Domstol.....	20
Exempel på rättsfall i Europadomstolen.....	11	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	20
Vägledande dokument	12	Migrationsverket.....	20
Haagsekretariatet - Guide to Good Practice.....	12	Riksarkivet	21
Slutsatser och rekommendationer i samband med Haagkonferenser.....	12	Skatteverket.....	21
European Convention on the Adoption of Children	12	Socialtjänsten	21
Förenta Nationerna - Guidelines for Alternative Care of Children	12	Ursprungslandet.....	21
Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter	13	Steg 3 - Analysera	22
Inför mötet med den adopterade	13	Söka efter information.....	22
Sökprocessen	14	Oegentligheter.....	23
Steg 1 - Förberedelser	15	Steg 4 - Söka familjen	24
Reflektion	15	Söka via stöd i ursprungslandet.....	24
Ta del av andras erfarenheter.....	16	Söka via sociala medier	24
Information om ursprungslandet.....	16	Söka via DNA.....	25
Steg 2 - Samla information	17	Söka via Non Governmental Organisations	25
		Söka via en återresa	26
		Att tänka på inför en återresa	26
		Andra sökvägar.....	27
		Steg 5 - Kontakta familjen	28

Första mötet.....	28	Att bli hittad av sin biologiska familj	32
Fortsatt kontakt	29	Referenser.....	33
Att bli avvisad.....	30	Lagar och konventioner	33
Steg 6 - Efter sökandet.....	31		

Sammanfattning

Denna vägledning vid ursprungssökning har tagits fram av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) på uppdrag av Sveriges regering. Målgruppen är landets kommuner och syftet är att stärka socialtjänsternas kompetens och möjlighet att stödja internationellt adopterade som söker sitt ursprung.

Rätten till sitt ursprung och sin identitet framgår av såväl nationella som internationella bestämmelser. Därtill finns bestämmelser som avser adopterades rätt att få stöd i samband med ursprungssökning.

MFoF är svensk centralmyndighet i enlighet med 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (Haagkonventionen). En grundläggande tanke i konventionen är att staterna har ansvar för att barnets bästa beaktas i varje del av adoptionsprocessen. Konventionen fördelar ansvar mellan mottagarländer och ursprungslander. En adoption som beslutats enligt konventionen i ett land gäller också i de andra anslutna länderna.

De skyldigheter som följer av att Sverige anslutit sig till Haagkonventionen, har i vårt land fördelats mellan MFoF, kommunerna och auktoriserade adoptionsorganisationer. I MFoF:s uppdrag ingår att arbeta för att internationella adoptioner av barn till Sverige ska ske enligt lag och på ett etiskt godtagbart sätt. Detta gör myndigheten genom auktorisation och tillsyn av de nationella adoptionsorganisationerna samt genom att löpande hålla sig uppdaterad på förhållanden i de länder organisationerna samarbetar med, för att säkerställa att förutsättningarna för organisationernas landsauktorisering fortfarande gäller. MFoF följer den internationella utvecklingen och olika länders policy och lagstiftning i adoptionsfrågor. Som ett led i detta samarbetar MFoF och utbyter erfarenheter med myndigheter och organisationer i andra länder, exempelvis andra länders centralmyndigheter, Haagkonferensen för internationell privaträtt, International Social Service (ISS) och Unicef. I kommunernas ansvar ingår att utreda och förbereda blivande adoptivföräldrar och att ge stöd inför, under och efter att en internationell adoption genomförts. De auktoriserade adoptionsorganisationerna har ansvaret att förmedla barn som är tillgängliga för adoption.

Vägledningen är indelad i olika delar som sammantaget syftar till att ge förutsättningar för kommuner att stödja internationellt adopterade vid ursprungssökning. Inledningsvis ges en introduktion till MFoF:s regeringsuppdrag, om internationellt adopterade i Sverige, och hur ansvarsfördelningen ser ut mellan aktörer i Sverige. Vidare belyses lagar och konventioner som stödjer adopterades rätt till sitt ursprung och sin identitet, och rätt till stöd i samband med ursprungssökning. Därefter beskrivs sökprocessen i sex olika steg med fokus på vad dessa kan innefatta, vilka behov den adopterade kan ha samt hur kommunen kan bidra med stöd.

Det finns olika omständigheter och utmaningar som kan påverka och försvåra den adopterades möjlighet att söka sitt ursprung. Exempelvis kan det handla om otillräcklig information om sin bakgrund, svårigheter att få tag på adoptionshandlingar, eller otillräckligt stöd i ursprungslandet. Dessa och andra faktorer belyses mer utförligt inom respektive steg i sökprocessen.

MFoF vill rikta ett tack till adopterade, adopterades riksföreningar och de tre auktoriserade adoptionsorganisationerna som bidragit med värdefulla synpunkter vid framtagandet av denna vägledning.

Ordlista

AC	Adoptionscentrum. En svensk adoptionsorganisation.
Adoptionsdokument	Handlingar som rör adoptionen och den adopterades bakgrund.
Adoptionsföreningar	Organisationer och nätverk för adopterade och adoptivfamiljer.
Adoptionsorganisationer	Organisationer som har MFoF:s auktorisation att förmedla internationella adoptioner. För närvarande finns tre adoptionsorganisationer – AC, BV och BFA-A
Adoptionsutredning	Utredning som socialnämnden gör på uppdrag av svensk domstol och som utgör underlag för rättsens beslut.
Auktorisation	Det är endast organisationer som har auktorisation av MFoF som får förmedla internationella adoptioner. För att få auktorisation krävs att organisationen uppfyller kraven i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling samt att organisationerna uppfyller MFoF:s auktorisationsvillkor. 2005 skärptes auktorisationsvillkoren i Sverige genom att kräva auktorisation i två led. Till skillnad från tidigare, då enbart de adoptionsförmedlande organisationerna prövades för auktorisation, prövas även länder, del av länder eller adoptionskontakter som organisationerna får förmedla barn från eller genom.
Barnhem/institution	Barn som adopteras från andra länder har vanligtvis tillbringat en tid vid ett barnhem eller en institution före adoptionen. Internationellt brukar begreppet "orphanage" förekomma. Någon generell och internationell definition av begreppen finns inte, men i praktiken handlar det om att barnen bor på gruppboende, avskild från sin familj.
Barnkonventionen	Barnkonventionen är inkorporerad i svensk lag genom lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Lagen består av en paragraf. Denna anger att artiklarna 1-42 i barnkonventionen i originaltexternas lydelse ska gälla som svensk lag. Artiklarna 1-41 behandlar de rättigheter som barnet har enligt konventionen. Artikel 42 innebär en skyldighet för staten att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl barn som vuxna.
BFA-A	Barnen Framför Allt – Adoption. En svensk adoptionsorganisation.
BV	Barnens Vänner. En svensk adoptionsorganisation.
Centralmyndighet	Enligt 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner ska alla medlemsstater utse en centralmyndighet. Denna myndighet ska fullgöra de uppgifter som enligt konventionen tillfaller en centralmyndighet. I Sverige är MFoF centralmyndighet enligt konventionens mening, vilket framgår av 2 § Lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.
Enskild adoption	En adoption som inte förmedlats via någon auktoriserad adoptionsorganisation. Vid enskild adoption krävs särskilda skäl samt att förmedlingssättet är tillförlitligt. MFoF gör denna prövning efter att socialnämnden har lämnat sitt medgivande. Innan lagändring 1985 var det möjligt att genomföra en enskild adoption, som kallades privat adoption, utan att någon myndighet kontrollerade förmedlingssättet, annat än via kravet på ett medgivande från kommunen som hade funnits sedan 1981.
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
Europeiska konventionen om adoption av barn (reviderad 2008)	På engelska heter konventionen European Convention on the Adoption of Children (Reviderad 2008) Syftet med konventionen är att ta hänsyn till den sociala och rättsliga utvecklingen samtidigt som man håller sig till den Europakonventionen och med åtanke att barnets bästa alltid måste ha företräde framför alla andra överväganden.
Haagkonventionen	Haagkonventionen är en förkortning av 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Konventionen är inkorporerad i svensk rätt genom lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.
Haagsekretariatet	Haagsekretariatet, som på engelska benämns som the Permanent Bureau, är sekretariatet vid HCCH.

HCCH	Förkortningen HCCH står för Hague Conference on Private International Law Conférence de La Haye de droit international privé. HCCH har sitt säte i Haag och har till uppgift att övervaka efterlevnaden av Haagkonventionen, vilket bl.a. inbegriper att vart femte år anordna Haagkonferenser där konventionen är i fokus.
Internationell adoptionsförmedling	Verksamhet som har till syfte att skapa kontakt mellan den eller dem som önskar adoptera och myndigheter, organisationer, institutioner eller enskilda personer i det land där barnet har sin hemvist samt att även i övrigt lämna den hjälp som behövs för att en adoption ska kunna genomföras.
ISS	International Social Service (ISS), en s.k. non-governmental organisation (NGO), med huvudkontor i Geneve, Schweiz.
ISS/IRC	The International Reference Centre for the Rights of Children Deprived of their Family (ISS/IRC) är en gren inom ISS.
Medgivandeutredning	Utredning som ligger till grund för socialnämndens medgivande att en person eller ett par får ta emot ett barn med hemvist utomlands.
Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)	MFoF är en statlig myndighet som arbetar för att barn ska få en trygg uppväxt och bra relationer till sina föräldrar. MFoF är svensk centralmyndighet i enlighet med 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner och arbetar för att adoptioner till Sverige ska ske på ett lagligt och etiskt godtagbart sätt. Vidare är MFoF en kunskapsmyndighet för föräldraskapsstöd, familjerådgivning och socialnämndernas familjerättsliga ärenden.
Myndigheten för Internationella Adoptionsfrågor (MIA)	Statlig myndighet för adoptionsfrågor under perioden 2005 – 2015.
Nämnden för internationella adoptionsfrågor (NIA)	Statlig nämnd för internationella adoptionsfrågor under perioden 1974 – 2004.
Non-Governmental Organisations (NGO:s)	Icke statliga organisationer som i kontexten kring ursprungssökning kan bistå den adopterade i sökandet efter sin ursprungsfamilj. Förutom ISS och dess gren ISS/IRC, finns många andra NGO:s runt om i världen.
Privat förmedling	Många adoptioner har genomförts utan någon förmedlingshjälp. Det var framför allt vanligt under 1960- och 70-talen. Ibland var det personer som hjälpte flera familjer att adoptera, så kallad privat förmedling.
Riksarkivet	Riksarkivet är en statlig förvaltningsmyndighet under kulturdepartementet och har ett särskilt ansvar för den statliga arkivverksamheten och arkivvården i Sverige.
Svag adoption	I adoptionsammanhang är det skillnad mellan stark och svag adoption. En adoption som är beslutad av svensk domstol är alltid stark. Det innebär att ett adoptivbarn i alla rättsliga sammanhang likställs med ett biologiskt barn (jfr 4 kap. 8 § FB) och att ett beslut om adoption inte kan hävas. Ett adoptionsbeslut som fattats i barnets ursprungsland kan vara en svag adoption, beroende av ursprungslandets lagstiftning. En svag adoption har mer begränsade rättsverkningar och det kan t.ex. innebära att adoptionen kan hävas eller att vissa juridiska band finns kvar mellan barnet och den biologiska familjen.
Tillsynsmyndighet Unicef	Adoptionsorganisationernas förmedlingsarbete står under tillsyn av MFoF. Unicef är en förkortning av engelskspråkiga United Nations Children's Fund. Ursprungligen hette den United Nations International Children Emergency Fund, eller FN:s barnfond och den är ett organ inom Förenta Nationerna. Organisationen lyder under FN:s ekonomiska och sociala råd.
Utrikespolitiska institutet	Utrikespolitiska institutet (UI) är ett oberoende institut och en plattform för forskning och information om utrikespolitiska frågor. UI:s uppdrag är att främja intresset för och fördjupa kunskapen om utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Institutet har lång erfarenhet av att bevaka och analysera omvärlden och anlitas för att ge en nyanserad och initierad bild av utvecklingen i en komplicerad värld.
Återresa	Adopterades resa till ursprungslandet, som kan innebära besök på platser som är en del av familjehistorien, eller ett sökande efter eller möten med biologiska föräldrar, släktingar eller andra personer som varit betydelsefulla för den adopterade.

Inledning

Denna vägledning har upprättats av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), på uppdrag av Sveriges regering, och vänder sig till dig som arbetar i kommunen och som kommer att stödja internationellt adopterade vid ursprungssökning. Inledningsvis beskrivs bland annat ansvarsfördelningen mellan olika aktörer i Sverige, lagar och konventioner på området och en bakgrund till varför detta stöd har utvecklats. Dessa delar, tillsammans med sökprocessens olika steg, är tänkt att vara en vägledning vid möten med adopterade som söker sitt ursprung, för att möta adopterades behov och rättigheter. Vägledningen bör läsas till sin helhet för att få en övergripande bild av vad processen kan innebära för den enskilde och vilket stöd socialtjänsten kan behöva erbjuda.

Regeringsuppdrag

Sverige har anslutit sig till 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. MFoF är svensk centralmyndighet i konventionens mening och följer den internationella utvecklingen och olika länders policy och lagstiftning i adoptionsfrågor. Som ett led i detta samarbetar MFoF och utbyter erfarenheter med myndigheter och organisationer i andra länder, exempelvis andra länders centralmyndigheter, Haagkonferensen för internationell privaträtt, International Social Service (ISS) och Unicef.

Inför 2020 gav Sveriges regering flera uppdrag till MFoF, med syftet att stärka stödet i samband med adoption, där två av uppdragen hade koppling till ursprungssökning. Det ena var utformandet av ett vägledande stöd för kommunerna vid ursprungssökning och det andra var att i egen regi genomföra ett pilotprojekt med individuellt stöd till internationellt adopterade som söker sitt ursprung.

Rätten till sitt ursprung och sin identitet framgår av såväl nationella som internationella bestämmelser. Därtill finns bestämmelser som avser adopterades rätt att få stöd i samband med ursprungssökning. De uppdrag som MFoF fått av regeringen kan ses som delar av Sveriges åtaganden när det gäller att leva upp till de krav som ställs på länder som anslutit sig till Haagkonventionen och som handlar om att tillhandahålla ramar, vägledning och professionellt stöd när det gäller internationella adoptioner.

Stöd till adopterade och deras familjer är en viktig del av adoptionsprocessen och kan aktualiseras i alla åldrar och livsfaser. Behov av stöd kan därför finnas hos den adopterade i olika grad under hela livet, inte minst när den adopterade söker sitt ursprung.

Vägledningen för ursprungssökning utgår från adopterades rättigheter att få sina adoptionsspecifika behov tillgodosedda, och är tänkt att vara ett stöd till kommuner vid kontakt med adopterade. Även om innehållet i vägledningen främst är utformat för att möta adopterades behov är det bra att känna till att såväl den biologiska familjen som adoptivfamiljen kan påverkas och vara i behov av stöd i samband med den adopterades sökning.

Innehållet i vägledningen bygger till stor del på den kunskap som MFoF haft sedan tidigare och på de kunskaper och erfarenheter som myndigheten inhämtat genom sitt pilotprojekt avseende individuellt stöd till internationellt adopterade vid ursprungssökning. Liknande vägledningar eller guider har även tagits fram av aktörer i andra länder eller som verkar i internationella sammanhang (ref 1, 2).

Internationellt adopterade i Sverige

Det finns omkring 60 000 internationellt adopterade i Sverige, bortsett från adopterade från de nordiska länderna. Det motsvarar befolkningen i en medelstor kommun som exempelvis Falun. Från följande länder, i numerärt fallande skala, har fler än 1 000 barn adopterats: Sydkorea, Indien, Colombia, Kina, Sri Lanka, Chile, Thailand, Vietnam, Polen, Etiopien och Ryssland. Sammanlagt har cirka 40 000 barn adopterats från dessa länder, men sammantaget har barn adopterats till Sverige från en majoritet av världens länder.

Internationella adoptioner var som vanligast i Sverige under 1970- och 1980-talen. Flest antal adoptioner genomfördes år 1977 då 1 776 barn adopterades från andra länder. Därefter har antalet internationella adoptioner minskat (ref 3). Under åren 2010, 2015 och 2019 genomfördes 781, 497 respektive 365 internationella adoptioner, bortsett från adoptioner från de nordiska länderna (ref 4). Antal barn som förmedlades via adoptionsorganisationer motsvarade under samma årtal 655, 336 respektive 170 barn (ref 5). Minskningen av internationella adoptioner sker inte bara i Sverige utan över hela världen, samtidigt som antalet nationella adoptioner ökar internationellt.

De flesta barn som adopterats till Sverige har förmedlats genom en auktoriserad adoptionsorganisation. Antalet barn som förmedlats på detta sätt har dock varierat genom åren. På 1970-talet förmedlades 40-50 % av de barn som kom till Sverige genom privat förmedling. Efter införandet av lag (1979:552) om internationell adoptionshjälp och ändringen i socialtjänstlagen 1985, minskade antalet adoptioner som förmedlades privat (ref 6).

Lagstiftning avseende internationella adoptioner har under åren utvecklats där både nationella lagstiftningar och internationella bestämmelser reglerar området. För att få tillstånd att adoptera krävdes redan på 70-talet ett medgivande från kommunen. Detta gällde dock endast om adoptionen skedde via Nämnden för Internationella Adoptioner (NIA) eller Adoptionscentrum (AC). Medgivande vid privata/enskilda adoptioner krävdes dock inte enligt lag förrän 1981. Förfarandet med enskilda/privata adoptioner var mycket svårt att ha en överblick över fram till i vart fall 1985 då det kom ett krav på yttrande från NIA om huruvida förmedlings sätt bedömdes som tillförlitligt eller inte. Om adoptionen skedde via auktoriserad sammanslutning var detta inte nödvändigt. 1997 tillträdde Sverige till Haagkonventionen, som även inkorporerades som svensk lag, och bestämmelserna kring de enskilda adoptionerna skärptes ytterligare. Nämndens/adoptionsmyndighetens reella tillsynsmöjligheter över auktoriserade sammanslutningar var begränsade fram till 2005 års lagändringar som berörde lag (1997:192) om internationell adoptionsförmedling (LIA). 2005 års lagändringar innebar tydligare tillsynsverktyg för Myndigheten för Internationella Adoptionsfrågor (MIA), som under detta år blev ansvarig adoptionsmyndighet. Lagändringarna som följde med LIA innebar bl.a. att det land som adoptionsorganisationer vill samarbeta med ska ha en adoptionslagstiftning eller annan reglering som beaktar Haagkonventionen och barnkonventionen. Ursprungslandet ska säkerställa att det görs en prövning om huruvida barnet har möjlighet att växa upp under goda livsvillkor i ursprungslandet innan det görs tillgängligt för internationell adoption (ref 7). Vidare ska en auktoriserad sammanslutning vara skyldig att dokumentera förmedlingsverksamheten samt bevara denna så länge den kan antas ha betydelse för den som förmedlats för adoption eller dennes närstående.

Bakgrunden till att barn adopterats kan se olika ut. Barnets föräldrar kan exempelvis ha varit fattiga, haft sociala svårigheter eller drabbats av sjukdom och dödsfall. Modern kan också ha varit ung eller ogift och bedömt det som omöjligt att behålla barnet utifrån landets sedvänjor. Barn kan ha påträffats övergivna och blivit omhändertagna av sociala myndigheter och där myndigheterna inte lyckats hitta föräldrarna. Även politiska beslut, som exempelvis den tidigare enbarnspolitiken i Kina, kan vara orsaker till att föräldrar tvingats överge sina barn.

Internationella adoptioner är på många sätt komplexa där olika kulturer, lagar och aktörer är inblandade. Synen på vad som är barnets bästa kan exempelvis skilja sig mellan olika länder, vilket i sin tur kan avspeglas i adoptionsregler och beslut. I en historisk beskrivning av adoptionsverksamheten i Sverige beskrivs internationella adoptioner som en process där både privata och offentliga aktörer är delaktiga och förhandlar betydelsen av barnets bästa, föräldraskap och familj. Vidare beskrivs att denna process sker i ett samhälleligt sammanhang som

är präglad av vetenskapliga perspektiv, politiska beslut och kulturella föreställningar om barn, familj och föräldraskap (ref 8).

Aktörer med officiella uppdrag inom adoptionsområdet i Sverige

De skyldigheter som följer av att Sverige anslutit sig till Haagkonventionen, har i vårt land fördelats mellan kommuner, adoptionsorganisationer och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF). De olika aktörerna ansvarar för olika delar avseende adoptionsprocessen, som exempelvis medgivandeutredning, utbildning till adoptivföräldrar, förmedlingsverksamhet, auktorisations- och tillsynsarbete.

Kommuner

Kommunens socialtjänst har ett löpande ansvar innan, under och efter adoptionen. Innan adoptionen ansvarar de för att förbereda samt utreda blivande adoptivföräldrars lämplighet att bli föräldrar genom adoption. Under adoptionsprocessen ansvarar de för vissa beslut samt till viss del övervaka hur adoptionen fortlöper. När adoptionen är genomförd ansvarar de för uppföljning, tidigt stöd till den adopterade och adoptivföräldrarna, samt bistå med stöd vid behov.

Adoptionsorganisationer

I Sverige finns tre verksamma adoptionsorganisationer som har auktorisation att förmedla adoptioner: Adoptionscentrum (AC), Barnen Framför Allt - Adoption (BFA-A) och Barnens Vänner (BV). Adoptionsorganisationerna samarbetar med organisationer i andra länder och har information om vilka barn som behöver familjer, i de länder som de samarbetar med. Adoptionsorganisationerna ansvarar för att förmedla internationella adoptioner, att adoptionen sker på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt och att adoptionen sker utan vinstintresse och med barnets bästa som främsta riktmärke.

Vilka länder de olika organisationerna har auktorisation att förmedla adoptioner ifrån finns att ta del av på MFoF:s webbplats och på respektive organisations webbplats.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

MFoF är svensk centralmyndighet i enlighet med 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner och arbetar för att adoptioner till Sverige ska ske på ett lagligt och etiskt godtagbart sätt. MFoF ansvarar för att bedöma och besluta i frågan om auktorisation till adoptionsorganisationerna som förmedlar internationella adoptioner och ansvarar för tillsynen över organisationernas förmedlingsverksamhet. MFoF övervakar att arbetet sker enligt lag och principen om barnets bästa. Tillsynen består både av årliga aktiviteter som tillsynsbesök och granskning av årsredovisningar, rapporter med mera. MFoF har kontinuerlig kontakt med adoptionsorganisationerna om deras arbete i Sverige och i utlandet samt gör tillsynsresor till samarbetsländerna. Myndigheten har även annan form av myndighetsutövning i form av beslut om enskilda adoptioner och godkännande av vissa utländska adoptionsbeslut, samt är en kunskapsmyndighet för kommuner och andra aktörer inom myndighetens olika verksamhetsområden.

Lagar och bindande konventioner för Sverige

I både svensk och internationell rätt finns bestämmelser som rör adopterades rätt till stöd, rätt till sitt ursprung och sin identitet. Flera av bestämmelserna anknyter eller har koppling till varandra, som exempelvis föräldrabalken, barnkonventionen, Haagkonventionen och 2008 års Europarådskonvention, som på engelska heter European Convention on the Adoption of Children. Dessa belyser exempelvis att ett barn som är adopterad har rätt att få kännedom om detta, att upplysningar om ett barns ursprung ska bevaras, och att barn har rätt att få vetskap om sina föräldrar.

Vid bedömning av kommuners bistånd till internationellt adopterade ska alltid en individuell bedömning göras. Förutom socialtjänstlagen ska bedömning ske med stöd av Haagkonventionen och Europakonventionen. I de fall den adopterade är under 18 år ska bedömning även ske med stöd av barnkonventionen.

Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen (2001:453), SoL, är en av Sveriges ramlagar. Den ger varje kommun stora möjligheter att utforma sina verksamheter utifrån olika behov. Den rymmer även de skyldigheter som åligger kommunen och den enskildes rättigheter. SoL är grunden för socialtjänstens verksamheter och det är kommunernas socialnämnder som är ytterst ansvariga.

- Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver (2 kap. 1 § första stycket SoL).
- Socialnämnden ska också verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialnämnden har i sin omsorg om barn och unga ett särskilt ansvar för att adopterade och deras familjer får det stöd och den hjälp som de kan ha behov av efter ett beslut om adoption (5 kap. 1 § 9 SoL). Socialtjänsten ansvarar för att stödja föräldrarna så att barnet får nödvändig information (prop. 2017/18:121 s.164).
- De adopterade och deras familjer kan också behöva vända sig till barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller vuxenpsykiatri. Socialtjänsten har en viktig uppgift att hjälpa familjerna vidare till rätt instans i samhället eller att i samverkan med andra bistå dem när det generella stödet inte är tillräckligt (prop. 2003/04:131 s.65).
- När socialnämnden ska bedöma behovet av bistånd kan nämnden förutom 4 kap. 1 § SoL, även nyttja 4 kap. 2 § SoL.

Föräldrabalken

Föräldrabalken (1949:381), FB, bestämmer det rättsliga förhållandet mellan barn och föräldrar i Sverige. Framför allt handlar föräldrabalken om barnets rättigheter och de skyldigheter som föräldrar har gentemot sina barn. I lagen regleras bland annat frågor om faderskap, adoption, vårdnad, umgänge och underhållsskyldighet.

- Av 4 kap. 23 § FB framgår att ett barn som är adopterat har rätt att få veta det av sina föräldrar. Föräldrarna ska så snart det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon är adopterad.

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den också kallas, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Konventionen är inkorporerad i svensk lag genom lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

- I artikel 7 i barnkonventionen anges att barnet ska registreras omedelbart efter födelsen och från födelsen ha rätt till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.

- I artikel 8 i barnkonventionen anges att om ett barn olagligt berövats en del eller hela sin identitet, ska konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.
- Av artikel 9.3 i fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi framgår att konventionsstaterna ska vidta alla möjliga åtgärder i syfte att se till att allt lämpligt bistånd ges till offren för sådana brott, inbegripet deras fullständiga återanpassning i samhället och deras fullständiga fysiska och psykiska återhämtning.

Haagkonventionen

En grundläggande tanke i 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (Haagkonventionen) är att staterna har ansvar för att barnets bästa beaktas i varje del av adoptionsprocessen. Konventionen fördelar ansvar mellan mottagarländer och ursprungsländer samt har regler som fastställer vilket lands myndigheter som har behörighet att vidta skyddsåtgärder. Ett beslut som tagits i ett konventionsland är giltigt i alla andra konventionsländer. Samarbetsbestämmelserna i konventionen ger den grundläggande ramen för utbyte av information och fastställer den nödvändiga graden av samarbete mellan administrativa myndigheter i konventionsstaterna.

Haagkonventionen är inkorporerad i svensk rätt genom lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.

- I artikel 9c i Haagkonventionen framgår de fördragsslutande staternas ansvar att främja rådgivning i adoptionsfrågor och hjälp och stöd efter adoption.
- I artikel 30 i Haagkonventionen framgår att en fördragsslutande stats behöriga myndigheter ska säkerställa att de upplysningar om barnets ursprung som myndigheterna innehar bevaras, i synnerhet vad avser uppgifter om föräldrarnas identitet samt sjukdomshistoria. Vidare framgår det att dessa myndigheter ska säkerställa att barnet eller dess ombud har tillgång till sådan information, under lämplig vägledning, i den utsträckning som lagen i staten medger det.

Europakonventionen

Även artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) har bedömts ge särskilda rättigheter för adopterade. Konventionen är inkorporerad i svensk lag genom lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

- Artikel 8. 1: Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
- Artikel 8. 2: Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Exempel på rättsfall i Europadomstolen

Länder har blivit fällda i Europadomstolen för att de brutit mot artikel 8 i Europakonventionen, som exempelvis i Europadomstolens dom Godelli mot Italien, no 33783/09, den 25 september 2012, när de inte i tillräcklig utsträckning beaktat den adopterades rättighet till sitt ursprung (ref 9).

Domstolen slår fast att rätten till information om sitt ursprung, är en del av rätten till privatliv enligt art. 8 Europakonventionen. I de fall då två rättighetshavares rätt ställs mot varandra måste en avvägning göras mellan dessa. Det kan exempelvis handla om moderns rätt till anonymitet versus barnets rätt till information om sitt ursprung. Ett land får inte kategoriskt tillgodose en av rättighetshavarnas rättigheter på bekostnad av den andres utan en avvägning måste göras.

Vägledande dokument

Nedan beskrivs dokument och konventioner som visar på vikten av stöd till adopterade. Dessa är inte juridiskt bindande, men kan användas som vägledning i samband med bedömningar av den adopterades behov.

Haagsekretariatet - Guide to Good Practice

Tillämpningen av Haagkonventionen förtydligas i Haagsekretariatets skrift Guide to Good Practice (ref 11), som bland annat belyser vikten av att medlemsstaterna erbjuder stöd efter adoption.

- Under avsnittet 9.2 Post-adoption services framgår bland annat att centralmyndigheterna har en skyldighet att främja rådgivning och tjänster efter genomförd adoption. Staterna måste göra vad de kan utifrån sina resurser för att fullgöra denna skyldighet, som bland annat innebär att tillgodose behoven hos adopterade personer och deras familjer. Vikten av gränsöverskridande samarbete mellan ursprungsstater och mottagande stater är nödvändigt när vuxna adopterade söker sitt ursprung, vilket är en livslång process.

Slutsatser och rekommendationer i samband med Haagkonferenser

Special Commission on the practical operation of the Hague Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption (HCCH) arrangerar uppföljande konferenser rörande Haagkonventionen. Vid 2010- och 2015- års konferenser antogs punkter som bland annat belyser vikten av stöd i samband med ursprungssökning (ref 12):

- Vid 2010-års konferens antogs bl.a. punkt 29: "It was recommended that receiving States and States of origin provide different forms of assistance and counselling for different stages of the child's development to adulthood, including preparation for origin searches and reunions of the adoptees with members of their biological families."
- Vid 2015-års konferens antogs bl.a. punkt 21: "The Special Commission recommended that the possibility of a child searching for his or her origins be included in the counselling and preparation of the prospective adoptive parents. When an adopted child or an adult adoptee undertakes such a search, professional support at all stages is recommended."

European Convention on the Adoption of Children

European Convention on the Adoption of Children (ref 13) innehåller artiklar med koppling till stödet vid ursprungssökning. Denna konvention kan ses som ett komplement till Haagkonventionen.

- Artikel 20: "Counselling and post-adoption services. The public authorities shall ensure the promotion and proper functioning of adoption counselling and post-adoption services to provide help and advice to prospective adopters, adopters and adopted children."
- Artikel 21: "Training. States Parties shall ensure that social workers dealing with adoption are appropriately trained in the social and legal aspects of adoption."
- Artikel 22: "Access to and disclosure of information. 3. The adopted child shall have access to information held by the competent authorities concerning his or her origins. Where his or her parents of origin have a legal right not to disclose their identity, it shall remain open to the competent authority, to the extent permitted by law, to determine whether to override that right and disclose identifying information, having regard to the circumstances and to the respective rights of the child and his or her parents of origin. Appropriate guidance may be given to an adopted child not having reached the age of majority."

Förenta Nationerna - Guidelines for Alternative Care of Children

Förenta Nationerna (FN) har i Guidelines for Alternative Care of Children (Generalförsamlingens resolution 64/142) gett rekommendationer som rör adoptioner (ref 10).

I punkt 42 anges följande: "When a child is relinquished or abandoned, States should ensure that this may take place in conditions of confidentiality and safety for the child, respecting his/her right to access information on his/her origins where appropriate and possible under the law of the State."

Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter

Vägledningen avser att utgöra ett stöd vid tolkning och tillämpning av barnkonventionen. Den innefattar exempelvis resonemang kring en av barnkonventionens grundläggande principer, principen om barnets bästa (ref 14).

Inför mötet med den adopterade

Inför det första mötet med den adopterade kan det vara bra att tänka igenom vilka delar som kan vara lämpliga att informera om respektive stämma av tillsammans med den adopterade. Vägledningens utgångspunkt är att stödet vid ursprungssökning utgår från den adopterades behov. Dessa är individuella och kan förändras under sökprocessens gång.

Nedanstående kan vara vägledande utgångspunkter i mötet med den adopterade:

- Ge möjlighet till information om lagar och konventioner på området.
- Kartlägg var personen befinner sig i processen. Undersök vad personen gjort på egen hand sedan tidigare, hur tidsplanen ser ut och vad målet med sökningen är. Utgå gärna från frågorna som specificeras under steg 1 - Förberedelser.
- Prata igenom de olika steg som sökprocessen kan bestå av, i relation till det som den adopterade önskar uppnå.
- Undersök vilket behov av stöd den adopterade inledningsvis har och resonera kring hur kommunen kan stödja.
- Fråga upp om personens möjlighet till stöd utöver den professionella kontakten och identifiera eventuellt behov av ytterligare stöd inom eller utanför kommunens regi.
- Gör en plan för den fortsatta sökprocessen och boka in avstämning för att följa upp.

Då ursprungssökning rör många djupliggande och viktiga mänskliga behov, går det inte nog att betona vikten av ett gott bemötande.

Sökprocessen

Intresset för att söka sitt ursprung är individuellt, likaså vilka behov av stöd som kan uppstå hos den adopterade under processen. Att söka sitt ursprung kan också innebära olika saker. Från att söka information om sin livshistoria i sina adoptionsdokument, göra en återresa för att besöka platser som är en del av familjehistorien, till att söka efter eller möta biologiska föräldrar, släktingar eller andra personer som varit betydelsefulla för den adopterade. För den adopterade kan det även handla om att få vetskap om det finns ärftliga sjukdomar i slakten. Det kan också vara ett inre utforskande av tankar, känslor och funderingar kring hur adoptionserfarenheten påverkar hur man mår och har det idag. Sammantaget kan sökandet vara ett led i byggandet av den adopterades identitet, exempelvis att få svar på varifrån intressen och personlighetsdrag härstammar eller att förstå sig själv bättre.

Sökprocessen är fortsättningsvis indelad i olika steg, på det viset kan den adopterade få en struktur i sökandet och enklare kunna se vilka delar som kan vara relevanta och i vilken ordning de kan vara lämpliga att göra. Dessa steg bör ses som en utgångspunkt i sökandet, men i praktiken kan den adopterade behöva gå fram och tillbaka mellan flera av stegen. En del väljer att ta alla steg så fort det går medan andra vill pausa mellan varje steg. För en del kan det också vara tillräckligt med att bara ta ett par steg.

Sökprocessen kan delas in i följande sex steg:

1. Förberedelser
2. Samla information
3. Analysera
4. Söka familjen
5. Kontakta familjen
6. Efter sökandet

Vägledningens efterföljande innehåll beskriver varje steg i sökprocessen mer utförligt, med betoning på vad dessa kan innebära, vilket behov den adopterade kan ha, och hur kommunen kan bemöta dessa.

Steg 1 - Förberedelser

Att söka sitt ursprung kan beskrivas som en oförutsägbar resa, både vad gäller utfallet såväl som tidsrymden, och kan kosta på både psykiskt och ekonomiskt.

Vilket behov av stöd den adopterade har under sökprocessen är individuellt och kan även variera beroende på vilka utmaningar och hinder som kan uppkomma. Det kan exempelvis vara svårt att få tillgång till handlingar som rör adoptionen, där språkliga- och kulturella barriärer försvårar arbetet, att ursprungsfamiljen inte går att hitta, att den biologiska familjen inte vill bli kontaktad, eller att det framkommer information om bakgrunden som är svår att hantera.

Stöd i olika former kan vara värdefullt för den adopterade under hela sökprocessen. Det kan handla om stöd av adoptivföräldrar, familj, vänner och professionella. Adoptivföräldrar kan dock förhålla sig till den adopterades ursprung och sökningen efter ursprunget, på olika sätt. Det är inte säkert att samtal kring ursprunget varit en naturlig del under uppväxten eller att den adopterade av olika anledningar har stöd från adoptivföräldrarna.

I sökprocessens inledande steg kan stödet från socialtjänsten innebära ett ökat fokus på hur den adopterade på bästa sätt kan förbereda sig inför sökningen. Exempelvis kan stödet handla om att ge den adopterade information samt möjlighet att reflektera kring olika aspekter av sökningen eller att tipsa om hur den adopterade kan ta del av andras erfarenheter eller lära sig mer om ursprungslandet.

Reflektion

Det kan vara bra att den adopterade reflekterar över vad hen vill uppnå med ursprungssökningen. Om ny information upptäcks eller sökandet leder till ett möte med den biologiska familjen kan det förändra den adopterades liv. Det kan också vara bra för den adopterade att fundera över hur det skulle kännas att snabbt hitta familjen, kontra att sökandet drar ut på tiden eller att det inte är möjligt överhuvudtaget. Eftersom det inte är möjligt att på förhand veta vad sökningen resulterar i kan det vara bra att reflektera kring olika scenarier, såsom vilka förväntningar som familjen kan tänkas ha, hur det skulle vara att hitta familjen och nekas att träffa den, eller om det framkommer obehaglig information om bakgrunden.

Kanske finns det inte någon optimal tidpunkt att påbörja sökningen, men det kan vara bra att undvika tider då livet är särskilt påfrestande.

Nedan är exempel på frågor som kan användas vid inledande samtal med den adopterade.

- Berätta var du befinner dig i din sökning
- Berätta vad det är som gör att du vill söka just nu
- Vilka förväntningar har du?
- Hur ser dina farhågor ut?
- Hur ser du på tidsperspektivet med sökningen?

Ta del av andras erfarenheter

I samband med ursprungssökning kan det vara värdefullt att ta del av andras erfarenheter. En möjlighet till detta kan vara att vända sig till någon av adoptionsorganisationerna alternativt någon av de adopterades riksföreningar, som kan erbjuda olika typer av träffar och aktiviteter och i vissa fall stöd vid ursprungssökning. För mer information, besök respektive organisations eller förenings webbplats. Det kan också finnas grupper i sociala medier som riktar sig till adopterade från olika länder, där erfarenheter och tips kan utbytas.

Information om ursprungslandet

Att söka och ta del av information om ursprungslandet kan vara ett sätt att förbereda sig inför en fortsatt sökprocess, för en del kan det också vara själva målet med sökningen. Det kan exempelvis handla om få ökad kännedom och kunskap om landets kultur, skapa sig en förståelse för synen på adoption, eller att bekanta sig med platser och områden där den adopterade har sin bakgrund.

För den som vill lära sig mer om sitt ursprungsland finns exempelvis information om världens länder via [Landguiden](#) som tillhandahålls av Utrikespolitiska Institutet. Via ursprungslandets ambassad kan det också finnas möjlighet att inhämta information om landet eller att delta i olika slags kulturarrangemang. På svenska ambassadens [webbplats](#) finns en lista över utländska ambassader i Sverige. Information som avser rapporter om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i världen finns på [regeringens webbplats](#).

Steg 2 - Samla information

Att ta del av information om sin bakgrund och historia kan ge den adopterade svar på frågor om sitt ursprung men kan även vara uppgifter som är viktiga i en fortsatt sökning.

Alla de handlingar som rör adoptionen och den adopterades bakgrund kallas tillsammans adoptionsdokument. Vilken information som finns bevarad om adoptionen och den adopterades bakgrund beror på de bakomliggande omständigheterna, t.ex. om barnet blev överlämnat, påträffats övergivet, eller vilka regler som gällde i ursprungslandet vid tidpunkten för adoptionen. Även rutinerna vid den institution som tog emot barnet och personalens möjlighet och inställning till dokumentation av barnets bakgrund, såväl som brist på kunskap om barnets bästa och vikten av sparad information om barnet har betydelse i sammanhanget. Andra faktorer som kan ha betydelse är bristande möjligheter till arkivering, påverkan av miljön, som t.ex. regn, brand och skadeinsekter.

Om den adopterade inte har tillgång till några adoptionsdokument eller är osäker om det kan finnas ytterligare dokument att tillgå, finns möjlighet att kontakta de myndigheter och organisationer som varit delaktiga vid adoptionen. Det är svårt att på förhand säga vilka dokument som den adopterade kan förväntas få tillgång till, eftersom olika omständigheter påverkat vilka dokument som utfärdats och om de finns bevarade i det enskilda fallet. Vilken dokumentation som finns tillgänglig kan skilja sig mycket mellan adopterade även fast ursprungslandet och året för adoptionen är densamma.

Stödet från socialtjänsten i detta steg kan handla om att informera den adopterade om var hen kan vända sig för att få tag på adoptionsdokument och hjälpa till med att utforma brev och skrivelser vid eventuell kontakt med myndigheter och organisationer i ursprungslandet.

Adoptionsdokument

Nedan beskrivs olika typer av adoptionsdokument som kan ha utfärdats under adoptionsprocessen, såväl i Sverige som i den adopterades ursprungsland.

Medgivandeutredning

För att adoptivföräldrar ska kunna ta emot ett adoptivbarn behöver de ett medgivande från socialnämnden vilket föregås av en medgivandeutredning. Om adoptionen har skett via en auktoriserad adoptionsorganisation har adoptivföräldrarna sällan någon kännedom om barnet eller dess bakgrund vid tidpunkten för medgivandeutredningen och denna utredning innehåller oftast inte några uppgifter som är relevanta i samband med ursprungssökning. Om barnet adopterats genom enskild adoption, och det är ett känt barn, kan det i medgivandeutredningen framkomma uppgifter om barnets ursprung.

Adoptionsutredning

En utredning som socialnämnden gör på uppdrag av svensk domstol efter att de blivande adoptivföräldrarna ansökt hos tingsrätten om att få adoptera barnet.

Domstolsbeslut

Ett beslut om godkänd adoption kan ha utfärdats av domstol i ursprungslandet och/eller i Sverige.

Uppföljningsrapport

En rapport som beskriver hur adoptivbarnet utvecklats och har det hos adoptivföräldrarna. En sådan utfärdas eller skrivs av socialnämnden eller föräldrarna och skickas sedan till ursprungslandet.

Födelsebevis

Innefattar uppgifter om barnet såsom födelsedatum, kön, och födelseort. Det kan även framgå uppgifter om längd, vikt, vilket födelsesjukhus etc.

Medicinska underlag

Dokument som innefattar uppgifter om barnets hälsotillstånd. Det kan exempelvis vara utdrag från sjukhusjournal i samband med barnets födelse, eller anteckningar som gjorts vid läkarbesök på barnhemmet eller andra sjukvårdsinrättningar.

Social bakgrundsrapport

Information kring barnets bakgrund kan vara utfärdade vid den sociala myndighet som utredde adoptionen, vid barnhemmet, eller från andra personer och organisationer som varit inblandade vid adoptionsprocessen. Informationen kan avse uppgifter om den biologiska familjen, anledningen till att barnet lämnats för adoption, var barnet har vistats tiden före adoption, etc.

Övrig information

Det kan även finnas andra typer av dokument, som t.ex. ansökan om svenskt medborgarskap, kopia på pass, foton och brev eller föremål från den person eller barninstitution som överlämnade barnet eller tagit hand om barnet den första tiden.

Utöver skriftlig dokumentation eller föremål kan adoptivföräldrarna ha information om den adopterades bakgrund som kan vara värdefull vid ursprungssökning. Det kan exempelvis vara information som de fått när de träffat omsorgspersoner som tog hand om barnet före adoptionen. Vidare kan det även handla om namn på personer och platser, händelser, samt berättelser om den adopterades bakgrund.

Rätten att ta del av information

Adopterades rätt till information om sin bakgrund är en viktig princip i barnkonventionen och Haagkonventionen. Varje land har sina bestämmelser för vilken information som ska bevaras och vilken information som lämnas ut till enskilda. Möjligheten att ta del av information kan begränsas av att den biologiska modern/föräldrarna skyddas av sekretess, myndigheters beslut eller att den adopterade måste ha uppnått en viss ålder för att kunna få del av information.

Utvecklingen i världen har generellt under den senare tiden gått mot en mer flexibel hållning när det gäller sekretessfrågan om adoptivbarnets bakgrund, där barnets rätt till sitt ursprung uppvärderats i förhållande till biologiska föräldrarnas rätt till integritet. Fler ursprungs- och mottagarländer erkänner nu adopterades rätt till sitt ursprung (ref 15).

Sverige

Huvudregeln i Sverige är att all offentlig förvaltning ska kunna granskas. Offentlighetsprincipen är en grundläggande princip i svensk demokrati. En del uppgifter behöver dock hållas hemliga, som känsliga uppgifter om enskildas personliga förhållanden. Därför finns skyddsregler i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Lagen innehåller bestämmelser om vilken sekretess som ska gälla för olika myndigheter och olika uppgifter. Sekretess gäller vanligtvis inte gentemot den person som uppgifterna rör. När någon begär ut uppgifter som skyddas av sekretess ska en prövning göras.

Sekretessen hos adoptionsorganisationerna och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFOF) är svagare än den som gäller inom socialtjänsten.

- **Adoptivföräldrar**

Av föräldrabalken framgår att ett barn har rätt att av sina föräldrar få veta att hen är adopterad, och att föräldrarna är skyldiga att så snart det är lämpligt berätta det för barnet. Skyldigheten gäller adoptivföräldern eller adoptivföräldrarna, men också make eller sambo till den som har genomfört en styvbarnsadoption. Av förarbetena framgår att det är föräldrarna som får avgöra hur långtgående information som ska lämnas. Bedömningen av när frågan om adoption ska tas upp, och hur informationen ska presenteras för barnet måste göras utifrån det enskilda barnets behov och förutsättningar samt vad barnet självt uttrycker. Om barnet vill veta ska föräldrarna berätta. Det framhålls vidare att avsikten inte är att föräldrarna ska avvakta med att berätta för barnet om adoptionen på grund av att frågan kan väcka känslor och frågor hos barnet, utan att det i många fall är lämpligt att genom en öppen hållning från tidig ålder successivt berätta för barnet om adoptionen och barnets ursprung. Enligt artikel 7 i barnkonventionen har barn vidare rätt att få veta vilka dess föräldrar är. Upplýsingsskyldigheten i föräldrabalken omfattar dock inte en skyldighet för adoptivföräldrarna att berätta vilka barnets biologiska föräldrar är, utan endast det faktum att barnet är adopterat. Av förarbetena framgår dock att det kan vara lämpligt att lämna ytterligare information som ger barnet möjlighet att ta till sig vetskapen om sitt ursprung. Barnet kan då själv välja om hen vill söka närmare information om sitt ursprung. En förutsättning för denna valmöjlighet är dock att barnet känner till att hen är adopterad.

- **Adoptionsorganisationer**

Sedan 2005 är adoptionsorganisationerna enligt Lag (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, LIA, skyldiga att dokumentera förmedlingsverksamheten. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärenden samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse (8 b § LIA). Bakgrunden till att adoptionsorganisationerna ålagts en dokumentationsskyldighet är att den adopterade ska kunna söka sitt ursprung och också få kännedom om omständigheterna kring adoptionen. Frågor om utlämnande prövas av den som ansvarar för handlingarna. Av 8 c § LIA framgår att den enskilde som berörs av handlingar som förvaras hos en adoptionsorganisation på begäran av denne, så snart som möjligt, ska tillhandahållas efterfrågade handlingar för läsning eller avskrivning på stället eller i avskrift eller kopia, om det inte kan antas att en annan enskild person lider men. Anser adoptionsorganisation att någon handling eller en del av en handling inte bör lämnas ut ska ärendet överlämnas till MFOF för prövning.

- **Socialtjänsten**

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (26 kap. 1 § OSL). Sekretessen hindrar inte att uppgifter lämnas till en person som uppnått myndig ålder, om det gäller förhållanden av betydelse för att denne ska få veta vilka hennes eller hans biologiska föräldrar är (26 kap. 8 § OSL). När en person begär att få ta del av uppgifter om sin adoption, bör socialnämnden erbjuda råd och stöd i samband med utlämnandet av uppgifterna (ref 16). Även en omyndig person kan få ut handlingar efter socialnämndens prövning. Det har dock stor betydelse hur handlingarna visas. Det är viktigt att socialtjänsten har gått igenom handlingarna och tänkt igenom vad uppgifterna betyder och hur de, inte minst känslomässigt, kan komma att påverka den adopterade som ska få ta del av dem. Om socialtjänstens handläggare finns till hands kan personen det gäller ställa frågor eller få stöd för att bearbeta sina reaktioner på de uppgifter som finns (ref 17). Om en adopterad person begär ut uppgifter om adoptivföräldrarnas personliga förhållanden under medgivandeutredningen ska socialnämnden bedöma om det står klart att adoptivföräldrarna eller deras närstående inte lider men av att uppgifterna lämnas ut.

- **Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)**
MFoF har sekretess för ärenden som rör internationella adoptionsfrågor för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs (26 kap. 13 § offentlighets- och sekretesslagen).

Ursprungsländer

För att ta del av vilka lagar och regler som gäller vid ursprungssökning i ett visst land, kan vägledning erhållas av Haagsekretariatets (HCCH) lista över [länder ackrediterade myndigheters profiler](#).

Även i ISS/IRC publicerade material, [Access to origins: Panorama on legal and practical considerations](#), finns viss information avseende ursprungssökning i olika länder.

Om den adopterade nekas att ta del av information kring sin bakgrund, till skydd för biologiska föräldrars identitet, går det att undersöka möjligheten att få tillgång till viss avidentifierad information såsom de biologiska föräldrarnas ålder, hälsostatus, sociala situation eller orsaken bakom att barnet lämnades för adoption.

Sökvägar för att hitta adoptionsdokument

Om den adopterade inte fått tillgång till sina adoptionsdokument via adoptivföräldrarna eller är osäker om huruvida det kan finnas ytterligare dokument att tillgå, finns möjlighet att ta kontakt med de myndigheter och organisationer som varit delaktiga vid adoptionen såväl i Sverige som i ursprungslandet. Var dokument kan förvaras beror på var och när adoptionen skedde och vem som förmedlade adoptionen.

Adoptionsorganisationer

Om adoptionen har förmedlats via någon adoptionsorganisation kan den adopterade vända sig dit för att begära att ta del av handlingar som avser sitt ärende. Adoptionsorganisationerna är skyldiga att bistå den adopterade vid en sådan förfrågan. Adoptionsorganisationer som inte längre är verksamma har överlämnat handlingar till Riksarkivet, dit den adopterade istället kan vända sig (se rubrik Riksarkivet).

Verksamma adoptionsorganisationer idag är: Adoptionscentrum (AC), Barnen Framför Allt (BFA-A) och Barnens Vänner (BV).

Domstol

Många adoptioner har tidigare genomförts utan förmedlingshjälp via adoptionsorganisationer, i form av privat eller enskild adoption. I dessa fall kan tingsrätten ha fattat beslut om adoptionen och handlingar kan då finnas vid domstolen på den ort där adoptivföräldrarna bodde vid tiden för adoptionen. Även i de fall där det utländska adoptionsbeslutet handlat om en svag adoption, kan det finnas beslut i svensk domstol.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

MFoF hanterar olika former av beslut i samband med enskilda adoptioner och har utifrån dessa arkiverat vissa dokument. Utöver detta bevarar myndigheten vissa adoptionshandlingar efter beslut som fattats av Myndigheten för Internationella Adoptionsfrågor (1 jan 2005 – 31 dec 2015).

Migrationsverket

Uppgifter om adoptionen kan finnas bevarade vid Migrationsverket då de i samband med adoptionen fattar beslut om uppehållstillstånd eller medborgarskap för barnet.

Riksarkivet

Riksarkivet bevarar adoptionshandlingar beslutade och/eller förmedlade av tidigare verksamma adoptionsorganisationer, Justitiedepartementet (1972–76), Socialstyrelsen (1977–30 juni 1981) och Nämnden för Internationella Adoptioner (1 juli 1981–31 dec 2004). Vid Riksarkivet finns även folkbokföringsuppgifter som svenska kyrkans församlingar tidigare registrerade (tom 30 juni 1991). På Riksarkivets [webbplats](#) finns beställningsformulär som ska användas för att beställa kopior på handlingar som förvaras vid Riksarkivet.

Skatteverket

Skatteverkets folkbokföringsregister innefattar exempelvis uppgifter om vilken kommun som var den adopterades första vistelsekommun. I folkbokföringsregistret kan det också finnas uppgifter om den adopterades ursprungsfamilj om de är kända. Skatteverket har hand om folkbokföringen sedan 1 juli 1991. Dessförinnan var det Svenska kyrkans församlingar som ansvarade för uppgiften. Samtliga kyrkobokföringshandlingar som före 1991 fanns inom Svenska kyrkan har överförts till regionala arkivmyndigheter, vanligen landsarkiv, vilka finns tillgängliga via Riksarkivet.

Socialtjänsten

Handlingar som kommit in eller upprättats i samband med en utredning om adoption får inte gallras, därmed kan det finnas uppgifter om den adopterades bakgrund hos socialtjänsten i den kommun där adoptivföräldrarna bodde vid tidpunkten för adoptionen.

Ursprungslandet

I ursprungslandet kan det exempelvis finnas dokumentation hos de myndigheter, domstolar, barnhem/institutioner och organisationer, som varit involverade i adoptionsprocessen. Det kan även finnas dokumentation vid sjukhus eller andra vårdinrättningar.

Steg 3 - Analysera

Varje adoption är unik, likaså den adopterades bakgrund och historia. Vad som dokumenterats beror bland annat på vem som skrev och i vilket kulturellt och historiskt sammanhang den personen var yrkesverksam. Dokumentation har ofta skrivits för att ge underlag för ett adoptionsbeslut, men det förekommer också att någon verkligen försökt skriva för att barnet i en framtid ska få kunskap om sin bakgrund.

Det kan vara bra att läsa dokumenten med ett öppet sinne. I alla händelser så kan dokumenten aldrig ge mer än en aning om de livsöden och händelser som ligger bakom adoptionen. Hur t.ex. en ekonomisk utsatt familj eller en ensamstående förälder beskrivs beror på det allmänna synsättet då dokumenten skrevs. Det beror också på inställningen hos den person, t.ex. domare, socialarbetare eller polis, som formulerade texten. Information som framgår kan vara skriven i syfte att skydda barnet eller föräldrarna.

De som lämnar barn för adoption döljer ibland information för att skydda sig eller någon annan. Det har varit vanligt, både i Sverige och utlandet, att man trott att det skulle vara bättre för barn att slippa veta vilka svårigheter som låg bakom att barnet lämnades bort för adoption. Förståelsen för att det är betydelsefullt att bevara information har blivit större med åren samtidigt som det i många länder även ställs allt högre krav på dokumentation och förvaring av dessa.

Övergripande kunskap om adoptionsverksamheten i olika världsdelar och länder finns att ta del av i boken Internationell adoption i Sverige - Politik och praktik från sextiotial till nittiotial (ref 10).

Ett stöd från socialtjänsten kan handla om att hjälpa den adopterade att gå igenom handlingar, att identifiera uppgifter som kan vara värdefulla för ett fortsatt sökande, eller att stödja i olika tankar och frågor som uppstår när den adopterade tar del av informationen.

Söka efter information

Genom en noggrann genomgång och bedömning av adoptionsdokument kan den adopterade få reda på detaljer som kan vara viktiga pusselbitar för ett fortsatt sökande eller som kan hjälpa till att besvara frågor som hen har om sitt ursprung. Handlingar kan vara upprättade på ett språk som hen inte förstår och kan då behöva hjälp med översättning.

Vad som är relevant att söka efter beror på vad den adopterade vill uppnå med sökningen. För någon kan det vara värdefullt att få kännedom om olika platser som hen planerar att besöka i samband med en återresa, medan andra letar efter uppgifter om den biologiska familjen i syfte att kunna hitta dem. Den adopterade kan behöva hjälp med att bedöma hur långt hen möjligtvis kan nå med den tillgängliga informationen.

Uppgifter som namn, födelsedatum och adresser som avser den biologiska familjen är exempel på uppgifter som blir viktiga i ett fortsatt sökande. Men även andra uppgifter såsom platser, namn på sjukhus, personer och liknande kan vara värdefull information som leder sökningen framåt. Om den adopterade helt saknar uppgifter om den biologiska familjen, men exempelvis har namn på det sjukhus där hen föddes, kan det finnas anledning att ta kontakt med sjukhuset för att ta reda på om de har dokumentation som hen kan få tillgång till.

När det framkommer uppgifter om att den adopterade hittats övergiven utan någon dokumentation om de biologiska föräldrarna, kan möjligheten att söka efter den biologiska familjen försvåras. Sökning via DNA kan då vara en möjlig väg framåt (för mer information om denna sökväg, se Steg 4).

Oegentligheter

Illegala adoptioner och andra oegentligheter handlar om att barn utan sina föräldrars informerade samtycke och på skilda tillvägagångssätt berövats sin ursprungsfamilj och identitet. HCCH definierar begreppet illegal adoption som en adoption som är ett resultat av missbruk som bortförande, försäljning, människohandel och andra olagliga aktiviteter (ref 11). Det finns även situationer som kan betraktas som oegentligheter vilket kan handla om oetiskt eller olämpligt agerande. Gränsen mellan illegal adoption och andra oegentligheter kan dock vara svår att dra.

Internationella konventioner såväl som nationella lagar har sedan 1980-talet utvecklats för att förhindra oegentligheter inom internationell adoption. En grundläggande ståndpunkt i 1993 års Haagkonvention är att upprätta ett system för samarbete mellan de fördragsslutande staterna för att säkerställa att deras skyldigheter beaktas och därigenom förhindra bortförande av, försäljning av eller handel med barn (artikel 1b).

Barnkonventionen framhåller medlemsstaternas skyldigheter om det framkommer att barn olagligt berövats sin identitet, där barnet ska ges lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta sin identitet (artikel 8.2). I fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi anges att konventionsstaterna skall vidta alla möjliga åtgärder i syfte att se till att allt lämpligt bistånd ges till offren för sådana brott, inbegripet deras fullständiga återanpassning i samhället och deras fullständiga fysiska och psykiska återhämtning (artikel 9.3).

Det kan finnas flera anledningar till att den adopterade själv misstänker att brott eller oegentligheter har begåtts i samband med adoptionen, exempelvis om dokumentationen är bristfällig, om det framgår motstridiga uppgifter i adoptionshandlingarna, eller om det i media publiceras artiklar om oegentligheter i det land som den adopterade kommer ifrån. En ursprungssökning kan i dessa fall bidra till ett klargörande där den adopterade får svar på sådana misstankar, exempelvis genom att den adopterade får ta del av ytterligare dokument och uppgifter om sitt ursprung eller om den biologiska familjen återfinns. I en situation där den adopterades misstankar kvarstår kan en polisanmälan vara aktuell. I alla situationer är det inte möjligt att få svar på sina misstankar, då omständigheter kan försvåra utredning eller möjligheten att söka efter den biologiska familjen.

När oegentligheter eller illegala handlingar i samband med adoptionen upptäcks kan detta få mycket starka psykologiska följder för den enskilde och de berörda. I de fall kommunen har kontakt med adopterade som misstänker eller får kännedom om att de utsatts för oegentligheter i samband med adoptionen är det viktigt att erbjuda stödinsatser och lämpliga åtgärder.

- Om det i samband med socialtjänstens stödinsatser till barn skulle framkomma att barnet har adopterats illegalt, har socialtjänsten ett ansvar att bedöma om en anmälan gällande misstanke om brott mot barn ska upprättas.
- En vuxen adopterad som har information som tyder på att oegentligheter begåtts kan behöva information om var hen kan vända sig för att anmäla misstanke om brott. Den som har förstahandsuppgifter ska lämna dessa till polisen, antingen genom att besöka närmaste polisstation för att göra en muntlig anmälan eller genom att skicka informationen skriftligen. Det kan vara bra att rådgöra med polisen om misstanke om brott även ska anmälas till ursprungslandet. Stödet från socialtjänsten kan i dessa situationer handla om att hjälpa den adopterade att förbereda anmälan till polisen.
- Samtals- eller behandlingsstöd i någon form kan vara nödvändigt för att få hjälp att bearbeta och hantera situationen. En möjlighet inom kommunens organisation kan vara dess öppenvård, exempelvis familjerådgivning.

Steg 4 - Söka familjen

När all tillgänglig information insamlats, eventuella översättningar är gjorda och materialet analyserats, är det dags att ta ställning till nästa steg, sökandet efter den biologiska familjen. Det kan också handla om sökandet efter andra tidiga omvårdnadspersoner som varit betydelsefulla för den adopterade. Att ta detta steg är att gå in i en ny fas av sökande. Sökandet kan innebära kontakter med myndigheter, barnhem/institutioner och andra inrättningar. Det kan även innebära sökning på plats i ursprungslandet. Eftersom det i detta skede är svårt att veta hur livssituationen ser ut för de personer som eftersöks är det också viktigt att sökandet sker med försiktighet.

Vilken eller vilka sökvägar som kan vara aktuella beror givetvis på hur den adopterade vill gå tillväga, men också på vilket stöd som finns att tillgå i ursprungslandet, dess lagar, samt vilken information som den adopterade har om sitt ursprung.

Nedan finns information om olika typer av sökvägar som kan vara till hjälp för den adopterade under sökningen.

Socialtjänstens stöd kan handla om att hjälpa den adopterade att avgöra vilka sökvägar som är aktuella, vilka uppgifter eller dokument som kan vara lämpliga att skicka till myndigheter i ursprungslandet, eller att hjälpa till med att fylla i formulär, utforma brev och liknande.

Söka via stöd i ursprungslandet

Vilket stöd som finns att tillgå varierar mellan olika länder. Det finns även länder vars nationella lagstiftning inte tillåter adopterade att söka sitt ursprung. Den landspecifika information som presenteras i vägledningen är inhämtad via olika samarbetskontakter som Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har, exempelvis andra länders centralmyndigheter, Haagkonferensen för internationell privaträtt, International Social Service (ISS), och ambassader. Informationen avser främst stöd som erbjuds inom statlig regi.

Om informationen är otillräcklig eller saknas för ett specifikt land finns exempelvis möjlighet att ta kontakt med landets centralmyndighet, som möjligtvis kan vara behjälpliga för rådfrågning. På Haagsekretariatets [webbplats](#) finns en lista över centralmyndigheter och ackrediterade organisationer för de länder som är anslutna till Haagkonventionen. Där finns även information om hur de olika länderna har organiserat arbetet med internationella adoptioner, [se webbplats](#).

Utöver de sökvägar och stöd som nämns i vägledningen finns även privata och ideella aktörer, föreningar och organisationer som kan erbjuda olika typer av stöd vid ursprungssökning. Sådana möjligheter kan finnas såväl i Sverige som i ursprungsländerna.

[För aktuell information om ursprungsländer – se MFoF.se](#)

Söka via sociala medier

Sociala medier skapar möjligheter att söka efter personer, oavsett var de befinner sig i världen. Det kan vara ett snabbt och effektivt sätt att söka för den adopterade men kan också innebära olika risker, både för den adopterade själv och för de som blir eftersökta. Det kan därför vara bra att reflektera över vilka fördelar denna sökväg har, i förhållande till eventuella risker som kan uppstå.

Den som blir kontaktad via sociala medier kan exempelvis känna en misstänksamhet över om den som tar kontakt är en bedragare som utger sig för att vara anhörig. Adopterade och de biologiska föräldrarna eller övrig släkt kan också hamna i utmanande och riskabla situationer om deras möten sker i avsaknad av professionellt stöd och utan förberedelser, där privatlivets skydd och den personliga integriteten kan hotas. Särskilt utsatt är de biologiska mödrarna utifrån religiösa eller kulturella aspekter.

Vid osäkerhet eller för att säkerställa släktskap kan DNA-test vara en möjlighet.

Om den adopterade överväger denna sökväg kan socialtjänstens stöd handla om lyfta olika scenarier som kan inträffa, och om möjligt undersöka alternativ som minimerar eventuella risker.

Söka via DNA

Det är allt fler internationellt adopterade personer som registrerar sitt DNA i olika databaser runt om i världen. En del använder sig av DNA tester för att söka efter sina biologiska släktingar och en del använder det för att säkerställa att den som uppger sig vara biologisk förälder eller annan släkting är den de utger sig för att vara. Vissa länder, exempelvis Sydkorea, har egna register som stöd för internationellt adopterade och deras familjers ursprungssökning. Det finns även flera privata aktörer som erbjuder DNA-tester och sökning mot en avgift.

Att lämna ett DNA-prov sker vanligtvis med hjälp av ett salivprov eller genom att skrapa på insidan av kinden med en tops. Företaget eller aktören som utför sökningen kan sedan analysera DNA-provet och jämföra arvsmassan mot databasen. Om någon biologisk släkting också har lämnat sitt DNA uppstår en matchning och personerna kan kopplas ihop. Möjligheten att hitta biologiska familjemedlemmar via DNA-sökning, är förstås beroende av att fler än den adopterade själv lämnar DNA. I vissa länder har sökning via DNA inte fått något genomslag och förekomsten av tester hos befolkningen är därmed i det närmaste obefintlig. Möjligheten att sökningen ska resultera i någon träff blir då liten.

Sökning via DNA är ett förhållandevis tillförlitligt sätt vad gäller tekniska möjligheter att analysera och jämföra resultat. Som vid flera andra sökvägar kan det dock uppstå situationer som kan innebära risker. Den biologiska mamman kan exempelvis ställas inför en riskfylld situation om den adopterade får matchning och kontaktar en släkting som inte har kännedom om den genomförda adoptionen.

Överlag kan DNA-sökning leda till oväntade överraskningar för inblandade, såväl positiva som negativa, och det kan därför vara bra att fundera igenom farhågor och risker innan en sådan sökning påbörjas. Vid val av denna sökväg är det också lämpligt att jämföra olika företag avseende kostnader, typer av DNA-test, databasens omfattning och dess geografiska täckning, etc. Det kan exempelvis variera mycket mellan företagen vad gäller antalet testade och i vilken världsdel eller länder som de har störst täckning. Vidare tillåter en del företag att resultat förs över till andra företags databas, medan andra företag inte möjliggör detta.

Socialtjänstens stöd kan handla om att ge den adopterade möjlighet att reflektera kring eventuella risker och farhågor med denna sökväg.

Söka via Non Governmental Organisations

Non Governmental Organisations (NGO:s) är ett internationellt begrepp för icke statliga organisationer. Vissa av dem är specialiserade på att bistå adopterade vid ursprungssökning och tar vanligtvis betalt för sina tjänster. Innan den adopterade anlitar en NGO kan det vara bra att undersöka om och hur andra har blivit hjälpta i samband med sin ursprungssökning. I ett avtal bör det tydligt framgå vad sökuppdraget innebär, kostnaderna för dessa och att betalningarna kan skötas på ett säkert sätt. Alla som bistår adopterade vid ursprungssökning bör åtminstone känna till de internationella principer och den etik som hör ihop med konventionerna inom adoptionsområdet.

Söka via en återresa

Att resa till sitt ursprungsland brukar kallas återresa. Vad den adopterade vill uppnå med en sådan resa är väldigt individuellt. Det kan exempelvis handla om att besöka platser där den adopterade vistades som barn, lära sig mer om kulturen, besöka myndigheter för att försöka ta del av adoptionshandlingar eller att söka efter biologiska familjemedlemmar på plats i landet.

Att komma tillbaka till det land där den adopterade föddes och tillbringade sin första tid i livet kan väcka tankar, känslor och minnen men kan även uppbära känslor av tomhet och sorg. Sedan adoptionen ägde rum kan stora förändringar ha skett i landet. Det gäller inte bara beträffande människors livsvillkor och sociala och ekonomiska förhållanden utan även när det gäller vissa platser och adresser där den adopterade tidigare bodde. Det kan för den adopterade upplevas speciellt att befinna sig i en miljö där man till utseendet smälter in men samtidigt kanske inte behärskar språket eller de kulturella koderna. En del kan få en känsla av att komma hem medan andra kan känna sig mer svensk än någonsin då de besöker sitt ursprungsland. Att resa till ursprungslandet kan också innebära en inre resa som kan pågå en lång tid efter hemkomsten.

Att tänka på inför en återresa

Inför en återresa kan den adopterade behöva hjälp med olika typer av förberedelser. Vad som är relevant att tänka på inför en återresa kan skilja sig mycket beroende på den adopterade vill uppnå med återresan, exempelvis om det är en turistresa jämfört med en resa som ska involvera besök med kopplingar till adoptionen. Nedan listas exempel på sådant som kan vara bra att tänka igenom inför en återresa, och som kan användas som utgångspunkt vid stöd till den adopterade.

- **Inhämta information om landet**
Information om landet och olika platser som den adopterade planerar att besöka kan erhållas via exempelvis resehandböcker, skönlitteratur, tidskrifter, media, kartor och internet. I de olika nätverken för adopterade kan det finnas personer som gjort en liknande resa och kan bidra med värdefulla erfarenheter och information.
- **Inresebestämmelser och säkerhet**
Inför en resa till ursprungslandet är det viktigt att i förväg ta reda på behov av visum och vad som gäller beträffande medborgarskap. Det är också bra att informera sig om säkerhetsläget i landet.

På [Utrikesdepartementets webbplats](#) finns viktig och nyttig information inför en återresa. Där finns bl.a. information om länder eller regioner som UD avråder resa till, samt kontaktuppgifter till Sveriges ambassader och konsulat.

För visum kontaktas landets ambasad/konsulat i Stockholm. Om landet inte har någon beskickning i Sverige kan det finnas på annan ort i Europa. Även den resebyrå som den adopterade reser med kan bistå med information om landets viseringsregler.

Varje land har sina regler för medborgarskap. I många länder upphör ett barn att vara medborgare i ursprungslandet när adoptionen är klar. I andra länder är de som fötts i landet för alltid medborgare där, oavsett var de sedan kommer att växa upp och bo. Det finns också ursprungsländer där adopterade kan avsäga sig sitt medborgarskap eller senare ansöka om att återta sitt medborgarskap. Om den adopterade är medborgare i ursprungslandet kan detta innebära en fördel om man t.ex. vill stanna i landet en längre tid eller arbeta där. Samtidigt kan det innebära skyldigheter som allmän värnplikt. För en resenär med dubbla medborgarskap kan UD:s möjligheter att hjälpa vara begränsade om man hamnar i svårigheter i ursprungslandet.

För exempelvis Colombia fick adopterade efter 1991 automatiskt colombianskt medborgarskap. Om inte den adopterade avsagt sitt colombianska medborgarskap, ska återresa till landet bokas och genomföras med hjälp av det colombianska passet. Även Brasilien har bestämmelsen att man ska åka in på sitt brasilianska pass om man är medborgare i det landet.

- **Tidpunkt för resan**
Det kan vara bra att ta reda på när det kan förekomma exempelvis monsunperioder, värmeböljor eller större/längre högtider i landet som kan försvåra resandet eller möjligheterna att komma i kontakt med myndigheter.
- **Åka ensam eller i sällskap**
Hur man väljer att resa är individuellt, men för en del kan det vara bra att få med sig någon närstående som stöd under resan eller åka med en gruppresa. En återresa kan väcka många känslor och innebära mycket att tänka på under resan, varpå ett stöd vid sin sida kan kännas skönt.
- **Boka möten i förväg**
Finns det särskilda platser eller personer som den adopterade önskar besöka/möta, t.ex. barnhem/institution, biologiska föräldrar/släktingar, myndigheter, konsultat? Det kan i sådana fall vara bra att boka in dessa möten i god tid innan avresan, så att de kan förbereda ett bra mottagande. Barnhem/institution kan kräva att en adoptionsorganisation står som mellanhand. Det kan även finnas de som kräver tillstånd för besök.
- **Kostnads kalkyl**
Förutom de sedvanliga resekostnaderna kan resan medföra andra typer av utlägg som är direkt kopplade till ursprungssökningen. En kostnads kalkyl kan därför innefatta både resekostnader, transfer, boende, mat, shopping och kostnader för besök eller arvode för att anlita tolkar och guider. Det kan exempelvis uppstå kostnader för utfärdande av tillstånd, för att få ta del av adoptionshandlingar eller vid bokning av vissa besök.
- **Guider och tolkar**
Vid en återresa kan det vara bra att planera för eventuella behov av tolk och guider samt ta reda på vilka möjligheter det finns för detta på plats.
- **Gåvor och kläder**
I samband med besök på barnhem kan det ibland vara lämpligt att ta med sig någon form av gåvor till barnen. Beroende på om resan ska inkludera besök hos myndigheter eller liknande, kan det vara klokt att ägna en tanke kring om detta kan kräva viss klädkod.
- **Dokumentera**
Intrycken under resan kan bli många och det kan därför vara en god idé att på olika sätt dokumentera resan t.ex. genom att fotografera, filma eller skriva dagbok. Det kan dock vara bra att känna till att det inte alltid tillåtet att fotografera eller filma vid besök av platser etc.

Andra sökvägar

Utöver de sökvägar och stöd som nämnts ovan kan det finnas andra möjligheter att söka i olika länder. Generellt kan det vara möjligt att söka efter personer genom att annonsera i tidningar, via radio och TV. Om den adopterade har namn eller adress till biologiska familjemedlemmar kan en annan möjlig väg vara att försöka ta kontakt via post, utifrån de uppgifter som finns tillgängliga.

Det kan också vara möjligt att ta kontakt med omsorgspersoner eller andra som omnämns i adoptionsdokument, exempelvis om den adopterade tillfälligt varit bosatt hos någon eller placerad i fosterhem, för att ta reda på om dessa har information som kan besvara frågor eller vara ledtrådar i en fortsatt sökning.

Steg 5 - Kontakta familjen

Om den biologiska familjen hittas och kontakt sker kan det uppstå tankar, förhoppningar och känslor i samband med det första mötet som är svåra att förutse. Den första kontakten kan bli väldigt känslös och omvälvande och reaktioner som kan uppstå är exempelvis glädje, ilska, sorg och skuld-känslor.

En första kontakt kan ske på olika sätt och behovet av stöd kan variera. Den adopterade kan exempelvis bära på farhågor om hur det kan bli om den biologiska familjen inte vill ha någon kontakt eller om de lever under svåra förhållanden. Det kan finnas funderingar kring hur de ska kunna förstå varandra och utveckla en relation på sikt. Den adopterade kan även ha olika frågor som hen önskar få svar på.

I den här fasen kan stödet från socialtjänsten behöva rikta in sig på att stötta den adopterade och hjälpa hen att stanna upp och fundera på hur en första kontakt kan inledas, samt vilka förhoppningar och farhågor som finns inför mötet. Det kan vara bra att ta reda på vilket behov av stöd den adopterade önskar inför och eventuellt under ett första möte, eller i samband med en fortsatt kontakt med familjen. Den adopterade kan också i denna fas få besked om att den biologiska familjen inte önskar kontakt.

Första mötet

Nedan är några punkter som kan användas som utgångspunkt vid stöd till den adopterade inför ett första möte med den biologiska familjen.

- **Förväntningar och farhågor**
Även om det är svårt att på förhand föreställa sig hur det första mötet kommer att bli kan den adopterade bli hjälpt av att få reflektera över olika förväntningar och farhågor inför mötet. Utifrån de tankar som den adopterade har kan sedan formerna för mötet planeras så bra som möjligt. Att fundera på eventuella förväntningar och farhågor hos den biologiska familjen kan vara ett sätt att förbereda sig inför mötet och de olika reaktionerna som kan uppstå. Olika omständigheter, såsom sociala och kulturella, kan påverka hur den biologiska familjen bemöter förfrågan om kontakt. Den biologiska familjen kan ha egna förhoppningar som exempelvis att den adopterade ska ta kontakt och att en familjeåterförening blir möjlig. I andra situationer är en återförening inte lika enkel och självklar, vilket ibland kan bero på bakomliggande anledningar till adoptionen. Den adopterade och de biologiska föräldrarna kan ha olika förväntningar på hur en framtida relation ska se ut, exempelvis hur ofta de ska ses och om den adopterade kan bidra med framtida ekonomiskt stöd.
- **Distans eller fysiskt möte**
Hur vill den adopterade att det första mötet ska ske och vilka förutsättningar finns det till att mötas? Vilka för- respektive nackdelar kan det finnas med att mötas fysiskt jämfört med att mötas via distans? Ett sätt att inleda kontakten kan vara via brev, e-post eller videosamtal och därefter planera för ett fysiskt möte när den adopterade och den biologiska familjen har lärt känna varandra mer och fått en förståelse för den livssituation som den andra befinner sig i.
- **Stöd vid första mötet**
Hur känner den adopterade inför ett första möte med den biologiska familjen, är det ett möte som personen vill göra på egen hand eller med stöd av någon? Kanske vill den adopterade ha med en vän, sin partner eller sina adoptivföräldrar. Eller någon neutral myndighetsperson, som kan vara en känslomässig

stötdämpare för både dem som kontaktas och för den adopterade själv. Att ta hjälp av en mellanhand kan också vara en försiktighetsåtgärd för att undvika att skapa problem för dem som hittas om deras nuvarande familjemedlemmar inte känner till adoptionen eller av någon anledning inte vill ha någon kontakt. För kvinnor som lämnat ifrån sig sitt barn för att de varit ensamstående och som sedan gift sig och bildat familj kan t.o.m. hela tillvaron raseras och ibland även innebära en risk.

- **Behov av tolk**

Det är svårt att genomföra ett samtal om man inte talar samma språk. Vilka språk behärskar den adopterade och den biologiska familjen? Finns behov av tolk, hur kan detta ordnas och är det möjligt för den adopterade att få hjälp att bekosta en sådan? Att kommunicera via tolk kan vara frustrerande och svårt för en person som inte är van. Det kan därför vara värdefullt för den adopterade att få information om hur det vanligtvis går till och vad som är bra att tänka på.

- **Samtalsämnen och frågor**

Hur förberedd vill den adopterade vara inför det första samtalet? Om det finns behov kan det värdefullt för den adopterade att få hjälp att planera samtalet. Finns det särskilda frågor den adopterade önskar få svar på? Är det något särskilt den adopterade vill berätta vid ett första samtal? Vad behöver den adopterade för att samtalet ska kännas så tryggt och bekvämt som möjligt?

- **Plats vid fysiskt möte**

Vad är en bra plats för ett första möte? Om det finns möjlighet att välja miljö kan man fundera över vad som skulle kännas tryggast och bekvämast för alla parter, där en neutral plats kan vara fördelaktigt. Det kan vara ett hotell, en restaurang, en park, en flygplats eller en kontorslokal.

- **Avgränsning i tid**

Ett första möte kan innebära stark känslomässig påverkan och det kan vara skönt för alla att få dra sig tillbaka och smälta intrycken. Det är också svårt att på förhand veta hur samtalet kommer att flyta på. Därför kan det vara bra att redan innan mötet komma överens om hur långt det ska pågå. Det är lättare att förlänga än att förkorta mötet.

Fortsatt kontakt

Hur och om kontakten med den biologiska familjen fortsätter beror på alla inblandade. Efter en första kontakt kan såväl den adopterade som den biologiska familjen behöva tid att smälta intryck och känslor. En fortsatt kontakt kanske inte sker naturligt och det är inte heller säkert att det finns ett ömsesidigt önskemål om fortsatt kontakt. Det kan finnas behov av att tänka igenom vad den nya informationen innebär. Adoptionen kan ha varit en traumatisk händelse för den biologiska mamman som kan behöva tid att bearbeta händelsen och kanske berätta för familj och släkt om vad som hänt tidigare, innan det är möjligt att bygga en relation.

Det kan ta tid att lära känna varandra och att hitta ett förhållningssätt som känns bra. Att leva i olika länder och under olika förutsättningar kan göra det komplicerat att utveckla en relation då det kan finnas skilda språkliga och kulturella utgångspunkter. Det kan också finnas olika förväntningar på kontakten, t.ex. att någon vill ha mer kontakt än en annan. För att relationen ska utvecklas kan det behövas extra mycket tolerans, respekt och hänsyn. I ett senare skede handlar det om att hitta ett förhållningssätt som över tid känns bekvämt för alla parter. I det här skedet kan känslorna hos den adopterade vara omtumlande, varpå det kan finnas behov av att ge stöd i att sätta upp ramar för hur kontakten ska fungera, vad som är acceptabelt för den adopterade.

Även i en fortsatt kontakt med ursprungsfamiljen kan behovet av stöd vara stort hos den adopterade. Stödet från socialtjänsten kan innebära allt från att planera och stötta vid ett möte, till att hänvisa eller erbjuda samtalsstöd för att bättre kunna hantera de känslor och erfarenheter som uppkommer i samband med den nyfunna familjen. Den

adopterade kan också behöva hjälp med att skapa ramar för den fortsatta kontakten med den biologiska familjen och att inte ha för bråttom med att fatta stora och livsavgörande beslut.

Att bli avvisad

Ett besked om att den biologiska familjen inte önskar kontakt kan väcka besvikelse och vara smärtsamt för den adopterade. På ett känslomässigt plan kan det innebära att känslor från uppbrottet som liten återkommer. Att få besked om att den biologiska familjen inte önskar kontakt kan väcka känslor av ensamhet och övergivenhet.

Ett nej till att ha kontakt från den biologiska familjen kan bero på olika anledningar, exempelvis känslor av skuld, skam och rädsla för vad ett möte skulle kunna innebära. Det kan också handla om att den biologiska föräldern blir påmind om hur det var då barnets lämnades, vilket kan vara så smärtsamt att kontakt känns omöjlig. Det kan också finnas en rädsla för att den adopterade ska vara arg för att hen blivit lämnad. För en del biologiska föräldrar kan det vara omöjligt att ha kontakt för att deras nuvarande familj inte känner till adoptionen och att ett avslöjande skulle kunna få ödesdigra konsekvenser.

Även om den adopterade inledningsvis möts av ett avvisande kan situationen och möjligheten för den biologiska familjen förändras över tid. Ett första nej kan senare övergå till en önskan om kontakt.

I detta läge kan socialtjänsten stödja den adopterade genom att resonera om olika anledningar bakom den biologiska familjens önskan om att inte vilja ha kontakt.

Steg 6 - Efter sökandet

För den som sökt sin biologiska familj, gjort en återresa till landet eller på andra sätt sökt svar om sitt ursprung kan tiden efteråt upplevas som omtumlande. Att söka sitt ursprung kan väcka starka känslor och det kan ta tid för den adopterade att smälta upplevelser, intryck och information som sökningen medfört.

Att besöka sitt ursprungsland eller söka sitt ursprung kan påverka upplevelsen av var man hör hemma. En del adopterade känner sig mer svenska än någonsin, medan andra får en känsla av att också höra hemma i sitt ursprungsland. Det kan också uppstå känslor av rotlöshet. Att få ta del av information och berättelser om vad man varit med om som liten kan också väcka starka känslor. Under sökandet kan den adopterade också komma i kontakt med känslor och minnen från tiden före adoptionen och då adoptionen skedde.

Det sista steget i sökprocessen behöver inte nödvändigtvis innebära att sökningen är avslutad. Om frågor besvarats kan det även uppstå nya frågor som den adopterade önskar svar på. Det kan också vara en tid att bearbeta det faktum att alla möjligheter till sökning tycks vara uttömda eller att svar under sökningen inte motiverar en fortsatt sökning. Det kan exempelvis handla om att den adopterade får besked om att de biologiska föräldrarna inte är möjliga att eftersöka av myndigheter i landet, att de inte längre lever, eller inte önskar någon kontakt.

Efter sökandet kan det ta tid för den adopterade att finna balans i tillvaron igen. Det kan därmed vara bra att vara uppmärksam på om den adopterade har behov av stöd för att hantera detta. Beroende på omständigheterna kan socialtjänstens stöd handla om att hjälpa den adopterade att hantera känslor och tankar efter sökningen, bedöma om möjligheter till fortsatt sökning, eller att landa i beslutet att avsluta sökandet.

Att bli hittad av sin biologiska familj

Det händer att Myndigheten för familjerätt och Föräldraskapsstöd (MFoF), svenska adoptionsorganisationer, adoptionsföreningar och kommuner får frågor om personer som adopterats till Sverige från utlandet. Frågorna kan komma från biologiska föräldrar, syskon eller släktingar. I takt med den digitala utvecklingen kommer sannolikt även förfrågningar och sökningar i sociala medier att öka.

Det är alltid den adopterade själv som avgör om kontakt önskas med den biologiska familjen. Om den adopterade är ett barn är det adoptivföräldrarna eller den adopterade själv, när hen är tillräckligt mogen för det, som avgör om de vill ha en sådan kontakt. Den adopterade behöver få tänka igenom hur hen vill förhålla sig till en eventuell kontakt.

Att bli eftersökt av sin biologiska familj eller av andra släktingar kan väcka olika känslor och tankar. Det kan vara en efterlängtdad förfrågan som den adopterade vill besvara så snart som möjligt, men det också vara ett beslut som den adopterade vill överväga en tid. Att bli kontaktad kan också väcka misstänksamhet över om den som söker är en biologisk släkting eller om det kan finnas andra motiv bakom kontakten. Den adopterade kan då behöva socialtjänstens stöd att agera som en mellanhand som kan verifiera personens identitet och eventuellt medverka vid den inledande kontakten.

Socialtjänsten kan i detta skede stödja den adopterade inför ett beslut om kontakt med den biologiska familjen önskas eller inte, vid planering inför och under en eventuell kontakt, samt generellt i att hantera eventuella känslor som kan uppstå. Om den adopterade planerar att besvara den biologiska familjens förfrågan, se vägledning inför ett första möte under Steg 5 – Kontakta familjen.

Referenser

1. Intercountry Adoption and Search for Origins: A Guide for Adoptees – ISS – SSI (iss-ssi.org)
2. Statistikmyndigheten SCB, Två av tre adoptioner 2017 var styvbarnsadoptioner [webbsida]. Publicerad 2018-05-29. [Läst 2020-09-01.]
3. Statistikmyndigheten SCB, Adopterade 2010-2019 [webbsida]. Uppdaterad 2020-03-19. [Läst 2020-09-01.]
4. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) [webbsida]. Uppdaterad 2020-05-15. [Läst 2020-09-01.]
5. Internationella adoptionsfrågor 1993 års Haagkonvention m.m. SOU 1994:137.
6. Regeringens proposition 2003/04:131. Internationella adoptionsfrågor.
7. Lindgren C, Internationell adoption i Sverige – Politik och praktik från sextiotial till nittiotial. Myndigheten för Internationella Adoptionsfrågor (MIA), 2010.
8. European court of human right cour eruopeenenne des droits de l’homme. Case of Godelli v. Italy (Application no. 33783/09).
9. Guidelines for the Alternative Care of Children: resolution / adopted by the General Assembly. 64/142. UN. General Assembly (64th sess.: 2009-2010).
10. Hague Conference on Private International Law. The implementation and Operation of the 1993 Hague Intercountry Adoption Convention: Guide to good practice. Guide No 1. 2008.
11. Specialkonferenser som Haagsekretariatet (HCCH) anordnat. Title: Conclusions and Recommendations from previous meetings of the Special Commission (2000, 2005, 2010 and 2015) on the practical operation of the 1993 Adoption Convention
12. European Convention on the Adoption of Children (Revised). No. 202. Strasbourg 2008.
13. Regeringskansliet. Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter. Ds 2019:23.
14. Access to origins: Panorama on legal and practical considerations, International Social Service/International Reference Centre for the Right of Children Deprived of their Family (ISS/IRC). 2019:
15. Socialstyrelsen. Nationell adoption, handbok för socialtjänsten. 2020.
16. Socialstyrelsen. Adoption – Handbok för socialtjänstens handläggning av internationella och nationella adoptioner. 2014.

Lagar och konventioner

- Föräldrabalken (1949:381), FB.
- Lag (1979:552) om internationell adoptionshjälp.
- 1993-års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.
- Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
- Lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner.
- Lag (1997:192) om internationell adoptionsförmedling (LIA).
- Socialtjänstlagen (2001:453), Sol.
- Offentlighets- och sekretesslag (2009:400).
- Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.
- Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.